

PROMISING MEDICINAL PLANTS IN THE TERRITORY OF KARAKALPAKSTAN

Yuldashova Lobarxon Mominjan qizi

A'jiniyaz atindagi Nokis Ma'mleketlik Pedagogical Institute

Biology addiction 3rd year student

lobarxon2505@icloud.com

Annotation: This article provides information on the preservation of promising medicinal plants in the territory of Karakalpakstan, as well as the study and cultivation of their distribution. Nowadays, the demand for medicinal plants is increasing day by day. Therefore, the study of medicinal plants, the properties of which are useful for diseases and the strength of their effects, and the preparation of medicines from them are important topics.

Keyword: promising plants in the territory of Karakalpakstan, medicinal properties, selection of plants, components, folk medicine, distribution.

Respublikamız óziniń sulıw tábiyatı, ósimlikler hám haywanatlar dúnyası menen bay. Házirgi waqıtta floramızda ósimliklerdiń mınnan aslam túrleri bolıp, onıń belgili bir bólegi dárilik ósimlikler bolıp esplanadı. Qaraqalpaqstanda 360 túr dárilik ósimlik ósip, hámme ósimliklerdiń 37% ten kóbi dárilik ósimlikler bolıp esplanadı.[1].

Tábiyattı qorǵaw máselesine kelsek mámleketimiz tárepinen ayırıqsha kewil bólinbekte. Qaraqalpaqstan Respublikası Joqarı keńesi Prezidiumı Ósimlikler dúnyasın qorǵaw haqqında nızam qabıl etti. Bul nızam Respublikamızdıń tábiyiy sharayatımızda ósetuǵın ósimliklerdi qorǵawda, olardıń biologiyalıq kóp túrliligin saqlawǵa, olardan paydalanıwdı tártiplestiriwge qaratılǵan.

Házirgi waqıtta Aral teńizi probleması keskin problemalardıń biri bolıp qalmaqta. Araldıń suw maydanı kóp qısqardı. Bul ózgerisler Aral basseyni tabiyǵıy kompleksleriniń basqada praktikalıq jaqtan bayqaldı, ásirese bul tabiyǵıy ósiwshi ósimlikler dúnyasınıń ózgeriwine tásir etti. Qaraqalpaqstannıń ósimlikler dúnyasın

qorǵaw tábiyattı qorǵaw tarmaqların (zapovednikler, zakaznikler hám basqalar) dúziw jumısların, sonday-aq siyrek ushırasatuǵın ósimliklerdiń ayırım túrlerin saqlaw ilajların hám formalarınıń múmkinshiliklerin tuwralı házirshe bir pikir joq. Álbette ósimliklerdiń ayırım túrlerin onıń jasaw ornınan bólip alıp qorǵaw qıyın. Hár bir túr belgili bir ósimlikler birlespesiniń quramına kiredi. Solay etip, bir túrdi korgaw ushın onıń ósip túrgán ornı menen birlikte birlespedegi barlıq ósimliklerdi qosıp korgaw kerek boladı.

Ayırım túrlerdi qorǵaw zárúrli pútin bir kompleksti bir neshe yamasa kóplegen siyrek ushırasatuǵın baqalı hám joǵalıp baratırǵan túrler ushın pana xızmetin atqaratuǵın ósimlikler birlespesiniń maydanların qorǵaw zárúrligine alıp keledi. Tábiyat esteliklerinen basqa, bunday ósimlikler kóbirek tirishilik etetuǵın hárakterli orınlardı qorǵawǵa bolatuǵın kishkene maydanlar dúziw kerek boladı. Biraq bir nárese anıq olda bolsa tábiyiy ósimliklerdiń genofondın saqlaw botanika baǵına hám zapovedniklerge egip mádiynelestiriw, olardıń ústinen qatań qadaǵalaw júrgiziw, olardıń joq bolıp ketpewi ushın múmkinshilik tuwdıradı. Sebebi, bul jerlerde olardı egislikke engiziwdiń ilimiy tiykarların islep shıǵıw ushın siyrek ushırasatuǵın hám joq bolıp baratırǵan, biraq xojalıq jaqtan baqalı ósimliklerdiń biologiyası, ekologiyası hár tárepleme úyreniledi.

Botanika baǵında birinshi introduktsiyadan Orta Aziya tábiyat florasınıń mınaday siyrek ushırasatuǵın hám relikht túrleri ótti; мягкóплодник критмолистный – Ústyurt florasınıń jemisli puta ósimligi cherkez (solyanka rixtera) Túrkiстан qumları taldawıǵı, shıǵıs biotası, shınar, jılan jiyde, jabayı erik, shipovnik h.t.b. túrler. Joqarıda ayılǵan ósimlik túrlerin dárilik, dekorativli, miywe, jemis ósimlikleri maqsetinde qollanıw ushın tiyisli[2].

Házirgi waqıtta Qaraqalpaqstan Respublikası aymaǵında ekologiyalıq jagdaydın keskin túrde ózgeriwiniń nátiyjesinde usı jerde jasap atırǵan ósimlikler hám haywanatlar dúnyasına keskin túrde óz tásirin tiygizbekte Tábiyattı qorǵawdıń bir qansha aktual problemaları ayırım mámleketlerdiń milliy qızıǵıwshılıǵınıń ramkalarınan shıǵıp xalıq aralıq áhmiyetke ótpekte hám biriktiriw nátiyjesinde sheshilmekte Qaraqalpaqstan Respublikası aymaǵında

siyrek ushrasatuğın hám joq bolıp baratırǵan dárilik ósimlikler 33 túrdi quraydı bular –30 tuwısqa 16 tuqımlasqa jatadı.

Bul 33 túr dárilik ósimliklerdiń tirishlik formaları boyınsha aǵash deneli – 1, puta hám yarım puta – 8, kóp jıllıq shóp deneli –21, bir jıllıq shóp deneli-3, Siyrek hám joq bolıp baratırǵan dárilik ósimliklerdiń 22 túri Ústirtte, 9 túri Sultanwaysda, 7 túri shógip qalǵan tawlarda ushırasadı[3].

Bul ósimliklerdi 3 kategoriyaǵa bólgenimizde. Siyrek ushırasatuğın dárilik ósimliklerge 20 túr. Iyt siygek, sipse, partıldawıq, Korolkov dolanasi, may rozası, Leman seksewilchigi, kók gúlli nagolovatka, derderli nagolovatka, juwsan, aq juwsan, Leman gewregi, qan shiye otırınqı gúlli sireniya[3].

Dárilik ósimlikler baylıqların qayta tiklew, asrap abaylaw hám qorgaw ushın tómendegi keltirilgen bazı bir kerekli bolatuğın shártlerdi orınlaw maqsetke muwapıq boladı[4].

Conclusion: If these above mentioned requirements are observed, the correct implementation of kansheli becomes essential for the protection of medicinal plants. We believe that in order to preserve these rare three species and medicinal plants that are disappearing, we must create cadastres, organize reserves, conduct scientific activities on the cultivation of these species, and develop measures to increase them. Cultivating plants is everyone's dream, we are the duty of the future generation.

Juwmaqlaw: Usı joqarıda ayılǵan talaplarǵa ámel qılınsa, qansheli tuwrı orınlanıwı dárilik ósimliklerdi qorgaw zárúrli áhmiyetke iye boladı. Bul siyrek ushrasatuğın hám joq bolıp baratırǵan dárilik ósimlikler saqlap qalıw ushın bulardıń kadastların islep shıǵıp qorıqханalar shólkemlestirip bul túrlerdi mádeniylestiriw boyınsha ilimiy jumıslar júrgiziwmiz tiyis hám kóbeytiw ilajların islep shıǵıw zárúr dep esaplaymız.

PAYDALANÍLǴAN ÁDEBIYATLAR

1. Даулетмуратов.С., Ресурсы лекарственных растений Каракалпакии и их охрана. Нукус.: «Каракалпакстан», 1991

2. Даулетмуратов С, Утениязов К, Лекарственные растений Каракалпакии, применяемые в научной медицине. Нукус. Издательство «Каракалпакистан» 1990г 35-80 бетлер.
3. Даулетмуратова С., Утениязов К., Халмуратов П., «Илимий медицинада қолланатуғын Қарақалпақстанның дәрилик өсімликлери» Нөкис «Каракалпақстан» 1992жыл 15-90бетлер.
4. Eshmuratov R.A., Ajiev A.B. QORAQALPOG'ISTON DORIVOR O'SIMLIKLARI. Toshkent «Tafakkur avlodi» 2020
5. Axmatovich J. R. In vitro rearing of trichogramma (Hymenoptera: Trichogrammatidae) //European science review. – 2016. – №. 9-10. – С. 11-13.
6. Jumaev R. A. et al. The technology of rearing Braconidae in vitro in biolaboratory //European Science Review. – 2017. – №. 3-4. – С. 3-5.
7. Жумаев Р. А. Массовое размножение трихограммы на яйцах хлопковой совки в условиях биологической лаборатории и ее применение в агробиоценозах //Халқаро илмий-амалий конференция “Ўзбекистон мева-сабзавот маҳсулотларининг устунлиги” мақолалар тўплами. Тошкент. – 2016. – С. 193-196.
8. Жумаев Р. А. Значение представителей семейства BRACONIDAE в регулировании численности совков в агробиоценозах //ЎЗМУ Хабарлари. – 2017. – Т. 3. – №. 1.
9. Жумаев Р. А. РАЗМНОЖЕНИЯ ИН ВИТРО ВАСОН НА ВЕТОР САҲИ И ВАСОН ГРЕНИ АШМЕАД //Актуальные проблемы современной науки. – 2017. – №. 3. – С. 215-218.
10. Axmatovich J. R. In Vitro Rearing of Parasitoids (Hymenoptera: Trichogrammatidae and Braconidae) //Texas Journal of Agriculture and Biological Sciences. – 2022. – Т. 4. – С. 33-37.
11. Suleymanov B. A., Jumaev R. A., Abduvosiqova L. A. Lepidoptera Found In Cabbage Agrobiocenosis The Dominant Types Of Representatives Of The Category Are Bioecology //The American Journal of Agriculture and Biomedical Engineering. – 2021. – Т. 3. – №. 06. – С. 125-134.